

# Çok Sık Yanlış Kullanılan DOĞAL AFET Kavramı

Mehmet Mert TÜMTÜRK  
AFAD Ankara İl Müdürlüğü

Afetler nedeniyle kayıpların yaşanmaması için afetler karşısında alınabilecek önlemler üzerine bilimsel çalışmalar yapılmaktadır. Afetlerin meydana getirdiği kayıpların azaltılmasındaki en önemli nokta, afet aşamalarının doğru bir şekilde anlaşılıp planlamaların bu doğrultuda yapılmasıdır.

**A**fetler, insanlığın var oluşundan bu yana karşılaşılan en büyük, en önemli ve etkileri en derin olan sorunların başında gelmektedir. Her dönem ve her çağda yaşanan bu afetler insanların yaşamlarında ve toplumlarda önemli değişikliklerin oluşmasına neden olmuştur. Son yaşanan teknolojik değişimler ve gelişmelere rağmen afetler; neden olduğu kayıplar, maddi zararlar ile kişileri, toplumları ve ülkeleri etkilemeye devam etmektedir (Tümtürk,2020).

Bilinçsizlik, bilgisizlik ve duyarsızlık çaresizliği de beraberinde getirmektedir. Afetler için de aynı durum söz konusudur ve bu sayılan etkenler afetlerle alakalı alınması gereken önlemleri de engellemektedir. Oysaki afetlerin neden olacağı tüm zararların önceden tahmin ve tespit edilerek afetler öncesi, sırası ve sonrasındaki ortaya çıkan maddi ve manevi kayıplar en aza indirilebilir.

Afetlerle sık sık karşı karşıya kalan ülkelerdeki vatandaşlara birtakım sorumluluklar da düşmektedir. Kaderci ve "bana bir şey olmaz" düşüncesi ile devam edilen

yaşamlarda meydana gelen bir afet sonrasındaki olumsuz etkiler maalesef daha da çok olmaktadır. Buna yönelik bu bakış açısını ve düşünceyi değiştirmek için ve toplumdaki herkesin daha güvenli hayatlarına devam edebilmeleri için verilecek eğitimler çok önemli bir etken olmaktadır. Bu eğitimlerin de süreklilik arz etmesi, bilgilerin unutulmamasına izin verilmesi ve ara ara yapılacak tatbikatlarla da güncel tutulması gerekmektedir. Ülkeler afetlerle alakalı kıyaslandığı zaman gelişmiş ülkelerin, az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere göre daha bu afetlerden az kayıplarla çıktığı görülmektedir. Yani bilinçlenmenin, doğru bilgiye erişebilmenin ve toplumdaki farkındalığı artırabilmenin önemi bu kapsamda büyük rol oynamaktadır (Tümtürk,2020).

Afetler nedeniyle kayıpların yaşanmaması için afetler karşısında alınabilecek önlemler üzerine bilimsel çalışmalar yapılmaktadır. Afetlerin meydana getirdiği kayıpların azaltılmasındaki en önemli nokta, afet aşamalarının doğru bir şekilde anlaşılıp planlamaların bu doğrultuda yapılmasıdır. Örneğin ilk dikkat edilmesi gereken hu-

Afetler meydana geliş nedenlerine bağlı olarak doğa kaynaklı afetler ve insan kaynaklı afetler olmak üzere iki ana başlık altında toplanmaktadır.

sus yaşanabilecek afetin önlenilebilir olup olmadığıdır. Önlenilebilir afetlere insan kaynaklı afetler örnek gösterilebilir. Ancak önlenemeyecek doğa olaylarına ise depremleri, volkanik patlamaları ve tsunamileri söyleyebiliriz. Kuraklık, çölleşme, ormanların yok olması ise iklim değişikliğine bağlı uzun bir zamanı kapsayan durumlardır (Avaner, 2022).

Ülkemizin jeolojik ve coğrafi yapısından kaynaklı geçmişten bugüne kadar birçok tehlikeli durum ve afet meydana gelmiş ve halen de bunların yaşandığı bir coğrafyaya sahibiz. Gelişen teknoloji ve bu alanda ortaya çıkan yeni birçok sisteme rağmen afetlerin etkilerinin bu denli yıkıcı olması afet olgusunun yeteri kadar ciddiye alınmadığının bir göstergesidir. Ülkemizde başta deprem

Doğa kaynaklı afetler; başta insan olmak üzere her türlü canlı ve cansız varlıklar üzerinde ekonomik, fiziksel, psikolojik ve sosyal kayıplar meydana getiren olaylardır.



**Kaynak:** <https://www.gazeterize.com/kemalpasa/artvinin-kemalpasa-ilcesinde-heyelan-1-olu-2-yarali-h14729061.html>

olmak üzere heyelan, sel, çığ, su baskını, kuraklık, kaya düşmesi gibi birçok tehlikeli durum ile karşı karşıyayız. Bu tehlikeli durumların her birinin değişik bölgelerde oluşması ülkemizin iklimsel, coğrafi, fiziksel ve jeolojik farklılıklarından kaynaklanmaktadır. O yüzden de yaşadığımız bölgeyi, ilimizi hatta mahallemizi iyi tanıyor olmak önemli bir noktadır.

23.11.2022 tarihinde Düzce'nin Göl-yaka ilçesinde saat 04.08'de yaşanan 5,9 büyüklüğündeki depremde, Sağlık Bakanlığı'ndan alınan bilgilere göre; Düzce'de 37 kişi, İstanbul'da 2 kişi, Bolu'da 14 kişi Zonguldak'ta 10 kişi, Sakarya'da 26 kişi ve Bursa'da 4 kişi olmak üzere toplam 93 yaralı olduğu bildirilmiştir (AFAD, 2022). Bu yaşanan deprem birçok ilden hissedilmiş olup hayatını kaybeden kimsenin olmaması sevindirici bir gelişmedir. Ancak bu deprem sonrası yine bir kavramın yanlış kullanımı gözler önüne serilmiştir.

Hem bu yaşanan son depremde hem de geçmiş yıllarda yaşanan depremler sonrası görsel ve yazılı basında, sosyal medyada ve birçok mecrada gerek uzmanların gerekse vatandaşların çok sıkça yanlış kullandığı bir tabir "doğal afet" karşımıza çıkmaktadır. Bu kavram uzun

yıllardır bu şekilde kullanıldığı için birçok kişinin aklına ve diline yerleşmiştir. Ancak "doğal afet" diye söylediğimiz, yazdığımız ve kullandığımız yanlış bir tabirdir.

Afetler meydana geliş nedenlerine bağlı olarak doğa kaynaklı afetler ve insan kaynaklı afetler olmak üzere iki ana başlık altında toplanmaktadır. Doğa kaynaklı afetler; başta insan olmak üzere her türlü canlı ve cansız varlıklar üzerinde ekonomik, fiziksel, psikolojik ve sosyal kayıplar meydana getiren insanların normal yaşamı ve günlük faaliyetlerini yavaşlatan veya tamamen durduran, insanları olumsuz etkileyen doğanın kendiliğinden meydana getirdiği karşı konulamaz ve oluşumu engellenemeyecek çeşitli olaylar olarak tanımlanmaktadır (Gündüz, 2009).

İnsan kaynaklı afetler ise; sebep sonuç ilişkisi bakımından doğa olaylarıyla herhangi bir ilişkisi olmayan ve insanlara bağlı gelişen olaylardır. Özellikle teknoloji ve sanayide yaşanan gelişmeler sonrasında insanların hayatını kolaylaştıracak çeşitli yenilikler ortaya çıksa da insan yaşamı açısından risk oluşturabilecek durumların da artma eğilimi görülerek farklı tehlikelerin ve afetlerin de meydana gelebileceği görülmektedir (Yavuz ve Laçiner, 2012).

Aslında “doğal afet” tabirinde bahsi geçen doğal ifadesi olayın “doğayla alakalı” olduğunu belirtmek için kullanılmak istenmektedir. Ancak kavram yanlışlığı oluşmaması adına doğal afet ifadesinin zıt kavramı doğal olmayan afet ifadesini ele almak gerekir. Burada doğal olmayan denildiğinde sanki “yapay”, “doğadaki şeylere benzetilerek insan eliyle yapılmış” gibi ifadeler kafa karıştırıcı olabilir. Bu sebeple dilimize yerleşmiş olan bu “doğal afet” ifadesi her ne kadar bize doğru bir kavram olarak gözüксе de literatürde, yayınlarda veya basında bu ifadenin doğrusunun kullanılması önem arz etmektedir. Örneğin; güneşin doğup batması, yağmurun yağması birer doğa olayıdır aynı deprem gibi. Deprem bir afet değil doğa olayıdır. Her yaşanan depreme afet demek doğru olmayacaktır. Bir olayın, tehlikenin, durumun afet sayılabilmesi için çevre üzerinde, canlılar üzerinde, ekonomik, fiziksel, sosyal olarak büyük kayıplar, zararlar oluşturması gerekmektedir. O yüzden de deprem, sel, heyelan, tsunami, çığ gibi olaylara “doğal afet” denmesi doğru olmayacaktır. Çünkü bunların hepsi



**Kaynak:** <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/artvindeki-heyelan-tarim-arazilerinde-zarar-neden-odu/679021>

Doğal afet tabirinde bahsi geçen doğal ifadesi olayın “doğayla alakalı” olduğunu belirtmek için kullanılmak istenmektedir.

oluşum gereği insanların müdahale edemediği, engelleyemediği, doğanın kendiliğinden meydana getirdiği olaylardır.

Daha farklı bir şekilde söylemek gerekirse; örneğin deprem gibi bir doğa olayının afete dönüşmesi toplumsal bir süreci takip ederek gerçekleşir. Hiçbir yerleşim yerinin olmadığı, kimsenin yaşamadığı bir yerde meydana gelen deprem, bir afet değildir. Çünkü hem fiziksel hem de sosyal anlamda zarar verebileceği bir canlı, bir yapı stoku o bölgede hali hazırda bulunmamaktadır. Deprem, heyelan, sel gibi doğa olaylarının yaşanabileceği riskli bölgelerdeki binaların durumu, yerleşim bölgeleri ve şehirleşme hesaba katılarak yapılacak planlamalar ve kentleşme politikaları ya-

şanabilecek kayıpları en aza indirilebilir (Balta, Paker, 1999).

Bu yüzden yaşanan her depremi doğal afet olarak adlandırmak doğru olmayacaktır. Sadece deprem değil yaşanabilecek herhangi bir tehlikeli durumun sonucuna bakmadan o olayı afet saymak yine doğru bir ifade olmayacaktır. Yaşanan tehlikeli durumlar sonrasında olayın kendisine değil doğurduğu sonuçlara bakmak ve sonuç odaklı bir yol izlemek çok daha sağlıklı olacaktır.

İlköğretim ve ortaöğretim ders kitaplarında afetler konusu ile alakalı olan bölümlerde, kısımlarda “doğal afet” ibaresi hala kullanılmaktadır. Örneğin; 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında afet bilinci ve eğitimine ilişkin “İnsanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanında yer alan “doğal afetlere hazırlıklı olalım” konusu altında bu ifadelerle sıkça rastlanmaktadır (MEB 2018a). Yine 5. Sınıf ders kitabında “afetler ve çevre sorunları” ile “doğal afetlerin yaşamımıza etkisi” konusu altında aynı ifadeler yer almaktadır (MEB 2018b).

Özellikle okullarımızda okutulan kitaplardaki bu “doğal afet” ifadesinin kaldırılması ve öğrencilerin küçük yaştan itibaren akıllarında kalacak



**Kaynak:** <https://www.aa.com.tr/tr/pg/fotogaleri/seferihisar-doganbey-mevkisindeki-orman-yangini/146>



Afetler yaşamımızı olumsuz etkileyen ve gelecekte de etkilemesi muhtemel tehlikelerdir. Bunların olumsuz etkilerini en aza indirecek önlemleri almak, bilgilenmek ve afet kültürüne sahip olmak önemlidir.

olan daha doğru kavramların yer alması gerekmektedir. Dilimizde kalıplaşmış bir söylem gibi oluşmuş olan bu “doğal afet” ifadesinin değiştirilmesi, unutulması başta zor gibi gözükse de doğru kullanımının yaygınlaştırılması, toplumda ve bireylerde bunun bir farkındalığa dönüşebilmesi önem arz etmektedir.

Afet bilincinin ve afet farkındalığının oluşabilmesi, öğrencilerin ve vatandaşların doğru bilgilere erişebilme-leri açısından özellikle kullanılan ifadelerin tekrar gözden geçirilmesi, doğru kullanımının yaygınlaştırılması, bununla ilgili bilgilendirmelerin,



**Kaynak:** <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/deprem-bolgesinde-yikilan-binalarda-arama-kurtarma-calismasi-devam-ediyor/146>



**Kaynak:** <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/deprem-bolgesinde-yikilan-binalarda-arama-kurtarma-calismasi-devam-ediyor/146>

reklamların, afişlerin, kamu spotlarının görsel ve yazılı basında ve özellikle de kitlelere daha kolay ulaşım sağlayan sosyal medya mecralarında yapılması önem arz etmektedir. Depremle özdeşleşmiş olan, birçok kişinin deprem denildikten sonra peşine “doğal afet” diye belirttiği ifadenin doğrusunun yani “doğal kaynaklı afet” tabirinin daha sık kullanılması kavram kargaşasının önüne geçecektir.

Günümüzde yaşanan son teknolojik gelişmeler her alanda daha hızlı ve verimli olmayı kolaylaştırabilmek-

tedir. Geçmişte yaşanan afetlerden ders çıkararak daha yaşanabilir bir çevre oluşturulabilir ve yeni teknolojik gelişmeler ve buluşlar da bu doğrultuda kullanılabilir. İnsanlar teknoloji sayesinde hem altyapı olarak hem de bina kalitesi olarak daha güçlü yerleşim yerlerinde ikamet edebilecek ve bu sayede daha az can ve mal kayıpları ile bu tehlikeli olaylar daha kolay atlatılabilecektir. Yine teknolojiden faydalanılarak özellikle sosyal medyada, bir paylaşım ile milyonlarca kişiye ulaşılabilecek platformlarda insanlara doğru bilgileri ulaştırabilmek ve toplumda bir farkındalık yaratabilmek mümkündür (Avaner, 2022).

Sonuç olarak afetler yaşamımızı olumsuz etkileyen ve gelecekte de etkilemesi muhtemel tehlikelerdir. Bunların olumsuz etkilerini en aza indirecek önlemleri almak, bilgilenmek ve afet kültürüne sahip olmak önemlidir. İyi bir afet bilinci ve farkındalığı ile yaşanabilecek afetlerden etkilenme düzeyi azaltılabilir. Kavramları ve ifadeleri doğru kullanmak, bilgileri güncellemek ve doğru kavramları hızlıca yayabilmek, paylaşabilmek önem arz etmektedir. Afetsiz günler dileğiyle.

## KAYNAKÇA

- AFAD (2022). <https://www.afad.gov.tr/duzcede-meydana-gelen-59-buyuklugundeki-deprem-hk-basimbulteni-24112022-saat-1950-itibariyla>, Erişim Tarihi: 03.01.2023.
- Avaner, T. (2022). Afet Yönetiminde Teknoloji:Geçmişten Geleceğe Risk Azaltma ve Müdahale Teknolojileri Üzerine s. 291-319, Sürdürülebilir Kalkınma Gündeminde Afet Politikaları, Ankara
- Balta, E., Paker, M. (1999). Afet: Doğal mı, Toplumsal mı?, Birikim Dergisi, S. 125-126, 1999.
- Gündüz, İ. (2009). 'Dünyada ve Türkiye'de Afet Yönetimi, Erdem Yayınları, İstanbul.

- Laçiner, V., Yavuz, Ö. (2013). 'Van Depremi Örneğinde Afetler Sonrası Yapılan Yardımlar ve Hukuki Çerçevesi. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(9): s. 114-135.
- MEB. (2018a). İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Ankara: tuna yayıncılık.
- MEB. (2018b). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Ankara: Anadol Yayıncılık.
- Tümtürk, M. M. (2020). Afet Risklerinin Azaltılması ile İlgili Mevzuatın Değerlendirilmesi, (yayınlanmış yüksek lisans tezi), Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.